

Nr 29

Utlåtande i anledning av motioner om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 311 i första kammaren av herr *Paul Jansson m. fl.* och nr 378 i andra kammaren av herr *Blomkvist m. fl.* har föreslagits, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om utredning angående en snar utbyggnad av den statliga verksamheten inom byggnadsindustrien i anslutning till AB Durox anläggningar i Skaraborgs län, dels ock om utredning angående förläggning av en statlig industri för förädling av jordbruksprodukter till Vara-regionen i nämnda län.

Beträffande motiveringen för vad som sålunda föreslagits hänvisas till motionerna.

Över motionerna har utskottet inhämtat remissyttranden från arbetsmarknadsstyrelsen och från länsstyrelsen i Skaraborgs län. Länsstyrelsen meddelar att den i ärendet har samrått med länsarbetsnämnden och att därvid även länsbostadsdirektören, direktören i Skaraborgs företagareförening och direktören i Skaraborgs näringsråd varit närvarande.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller inledningsvis att länets befolkningstal, som tidigare under en längre tid minskat, sedan år 1940 utvecklats positivt. Folkmängden har sedan sistnämnda år ökat med mer än 15 000 personer; inemot en tredjedel av denna ökning hänförs sig till tiden från år 1960. Den numera positiva befolkningsutvecklingen beror främst på en kraftig expansion av industrien, varigenom den befolkning i arbetsför ålder som lämnar jordbruket kan få annan sysselsättning inom länet. En viss inflyttning till länet från andra delar av landet har ägt rum under senare år.

Av de förvärvsarbetande inom länet var 45 procent år 1940, 34 procent år 1950 och 24 procent år 1960 sysselsatta inom näringsgrenen jordbruk, skogsbruk m. m. För näringsgrenen industri (inklusive gruvdrift samt byggnads- och anläggningsverksamhet) var motsvarande siffror 29, 36 och

43 procent. Efter 1960 har skett en fortsatt markant minskning av antalet i jordbruket sysselsatta; dessa beräknas år 1965 ha utgjort endast omkring 19 procent av samtliga förvärvsarbetande i länet.

Den industriella expansion som äger rum i länet beror, säger länsstyrelsen, av många faktorer. Länsstyrelsen pekar särskilt på att ett målmedvetet och framgångsrikt arbete för att stödja denna expansion bedrivits — förutom av statliga länsorgan — av landstinget, städer och övriga kommuner, länets företagareförening (bildad 1954) och länets näringsråd (bildat 1960). Näringsrådet, vars ledamöter utses dels av länsstyrelsen, dels av landstinget, har till sitt förfogande en heltidsanställd verkställande tjänsteman. Dess verksamhet bekostas i huvudsak av landstinget. Näringsrådet har, meddelar länsstyrelsen, uppmärksammat en av de frågor som motionärerna behandlar. För närvarande pågår nämligen i näringsrådets regi en ganska omfattande utredning av möjligheterna att i länet etablera ny livsmedelsindustri och utöka befintlig sådan. Denna utredning beräknas bli färdig sommaren 1966.

Länsstyrelsen anser det uppenbart, att strävandena från det allmännas sida måste fortsättas och intensifieras, om en positiv vidare utveckling för länets del skall bli möjlig. Länsstyrelsen yttrar avslutningsvis:

För närvarande föreligger visserligen inga påtagliga sysselsättningssvårigheter i länet. På något längre sikt krävs emellertid en ytterligare industriell expansion för att länets utveckling icke skall stagnera eller gå tillbaka. Ännu friställes arbetskraft från jordbruket och strukturförändringar inom industrin pågår.

Mot bakgrunden av det nu anförda hälsar länsstyrelsen med tillfredsställelse syftet med de nu föreliggande motionerna, att åstadkomma utbyggnad och nyetablering av industriell verksamhet i länet. Länsstyrelsen anser önskvärt, att utredning härom kommer till stånd. Huruvida ifrågasvarande industriella verksamhet bör bedrivas i statlig regi torde få bedömas från andra synpunkter än dem länsstyrelsen har att företräda.

Arbetsmarknadsstyrelsen påpekar att Skaraborgs län hör till de län där jordbruket spelar störst roll från sysselsättnings synpunkt. Även om sysselsättningsminskningen i jordbruket inom länet under den senaste femårsperioden inte varit snabbare än inom riket i övrigt har därför rationaliseringen inom jordbruket kommit att beröra ett förhållandevis stort antal personer. Styrelsen betonar att minskningen av antalet sysselsatta i jordbruket inom Skaraborgs län har uppvägs av sysselsättningsökningar inom övriga näringsgrenar och att industrien, såvitt kan bedömas utifrån tillgänglig statistik, har expanderat snabbare i detta län än genomsnittligt i hela riket, något som också återspeglas i den stigande folkmängden i länet. I stort sett har, säger styrelsen, de arbetsmarknadsproblem som det minskande arbetskraftsbehovet inom jordbruket medfört i denna del av landet kunnat lösas inom ramen för normala arbetsmarknadspolitiska åtgärder och utan att medföra allvarliga störningar på arbetsmarknaden.

I yttrandet framhålles också att jämfört med hela riket den redovisade

arbetslösheten i Skaraborgs län ligger på en låg nivå. I promille av folkmängden uppgick antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa till 2,08 procent år 1963, 1,65 procent år 1964 och 1,77 procent år 1965, medan motsvarande promilletal för hela riket uppgick till 2,57, 2,75 och 3,25. I Varas A-region var arbetslöshetstalet under år 1965 i genomsnitt 1,62 promille.

Styrelsen hänvisar i sammanhanget även till det av styrelsen utfärdade arbetsmarknadspolitiska jordbruksprogrammet, vari anges riktlinjer för länsarbetsnämndernas och arbetsförmedlingens åtgärder för att underlätta anpassningen och sysselsättningen för den inom jordbruket övertaliga arbetskraften. Avslutningsvis uttalas att de i motionerna framlagda förslagen torde få bedömas från andra synpunkter än dem arbetsmarknadsstyrelsen har att företräda.

Uppgifter rörande Svenska Durox aktiebolag

I samband med en successiv omläggning och avveckling av Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet i enlighet med beslut av 1961 års riksdag upptogs inom bolaget utvecklingsarbete avseende produktion av byggnadsmaterial. Efter försäljning av bolagets industrianläggningar m. m. i Kvarntorp har bolaget med godkännande av 1965 års riksdag (prop. nr 168, SU:s utl. nr 190) förvärvat aktierna i Svenska Durox aktiebolag. Syftet med sistnämnda åtgärd har varit att samordna och effektivera den statliga företagsamheten på byggnadsmaterialområdet. I samband härmed har skifferoljebolaget övertagit aktierna i de statsägda Törefors bruks aktiebolag och Laxå bruks aktiebolag, vilka likaledes är verksamma inom byggnadsmaterialbranschen.

Svenska Durox aktiebolag är moder- och försäljningsbolag för Skövde Gasbetong aktiebolag, som tillverkar lättbetong och en rad produkter för vilka lättbetong är utgångsmaterial, bl. a. byggnadselement av olika slag. Skövde Gasbetong aktiebolag äger i sin tur bl. a. Aktiebolaget Svenska stenhus samt hälften av aktiekapitalet i Rockwool aktiebolaget. Stenhusbolaget säljer monteringsfärdiga hus samt driver handel med byggnadsmaterial. Rockwoolbolaget tillverkar mineralull och manufakturade produkter därav.

I propositionen om förvärvet av Svenska Durox aktiebolag uttalade föredragande departementschefen, att staten genom förvärvet tillfördes en organisation med industriella resurser, lämpade för att utnyttjas i utvecklingsarbete. Enligt departementschefen stod det redan vid denna tidpunkt klart, att investeringar för rationalisering av driften och för utbyggnad av produktionsapparaten var företagsekonomiskt motiverade. Bortsett från de investeringar vilka pågick eller planerades i Rockwoolbolaget kunde kostnaderna för sådana investeringar enligt gjorda överslagsberäkningar kom-

ma att uppgå till 15—20 milj. kronor; de vore avsedda att bestridas av skifferoljebolagets tillgångar. I samband med godkännandet av Kungl. Maj:ts förslag om förvärv av Svenska Durox aktiebolag gav riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t till känna, att den avsedda utvidgningen av den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet borde bli föremål för noggrann planering. Det förutsattes att Kungl. Maj:t hade uppmärksamheten fäst på behovet av förberedande utredningar och planeringsåtgärder i övrigt.

Enligt ett i början av maj 1966 publicerat meddelande avser Svenska Durox aktiebolag att investera 12 milj. kronor i en första utbyggnad av företagens anläggningar i Skövde, varigenom en fördubbling av företagens årsproduktion av lättbetong skall bli möjlig. Arbetskraften på produktionsidan, för närvarande ca 220 man, beräknas emellertid behöva ökas med endast ett 20-tal man.

Utskottet

Utgångspunkten för de föreliggande motionerna är att den föränderlighet i tekniskt och ekonomiskt avseende som präglar det nutida samhället kräver ökade statliga insatser också inom näringslivet. Motionärerna uppehåller sig särskilt vid det samhälleliga inflytandet inom byggnadsmaterialbranschen och uttrycker sin tillfredsställelse över statens förvärv av Svenska Durox aktiebolag. Under framhållande bl. a. av den arbetskraftstillgång som uppstår genom den fortskridande strukturrationaliseringen inom jordbruket betonar motionärerna att för byggnadsmaterialindustrin gynnsamma lokaliseringsfaktorer är till finnandes särskilt i Skaraborgs län. Pågående utredningar om statliga insatser i denna industri sägs fördenskull böra kompletteras, så att därvid även beaktas frågan om förvärv eller uppförande av ytterligare industrier inom byggnadsbranschen i nära anslutning till Aktiebolaget Atomenergis uranverk i Ranstad på Billingen och till Duroxföretagen.

Även på livsmedelsindustriens område bör samhället enligt motionärernas mening göra direkta insatser. En på jordbruket baserad förädlingsindustri anses genom samhällets försorg böra utvecklas i områden där jordbruket spelar en viktig roll i näringslivet, varvid Skaraborgs län nämnes som exempel. Särskilt fästes uppmärksamheten på den höga andelen inom jordbruket sysselsatta i Vara-regionen; motionärernas andra förslag gäller en utredning angående förläggning till denna region av en statlig industri för förädling av jordbruksprodukter.

Vad först beträffar motionärernas förslag om utredning angående en snar utbyggnad av den statliga verksamheten inom byggnadsindustrin i anslutning till Svenska Durox aktiebolags anläggningar i Skaraborgs län vill utskottet framhålla, att en sådan utbyggnad uppenbarligen ingått i förutsättningarna för statens förvärv av bolaget. Redan i propositionen

om förvärvet redovisades den ungefärliga ekonomiska omfattningen av de avsedda investeringarna, och sedermera har meddelats att en betydande utbyggnad, kostnadsberäknad till 12 milj. kronor, nu skall komma till stånd. I samband med godkännandet av statens förvärv av Duroxkoncernen underströk riksdagen behovet av noggranna utredningar och planeringsåtgärder med avseende på den tilltänkta utvidgade statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet. Med hänsyn till vad här sagts kan det enligt utskottets mening betraktas som självklart att såväl Kungl. Maj:t som Duroxkoncernens ledning har sin uppmärksamhet riktad på de möjligheter till ytterligare statliga insatser inom byggnadsmaterialindustrin som motionärerna anger. Någon hemställan till Kungl. Maj:t om särskild utredning på denna punkt synes därför icke påkallad.

I detta sammanhang må påpekas, att även en i fråga om investerat kapital och tillskapade produktionsmöjligheter betydande utbyggnad av ifrågavarande företag kan, såsom det aktuella fallet visar, få tämligen begränsade konsekvenser från sysselsättningssynpunkt. Eftersom motionärernas förslag tycks föranledda inte minst av farhågor beträffande de framtida sysselsättningsmöjligheterna i Skaraborgs län, i synnerhet med hänsyn till strukturrationaliseringen inom jordbruket, vill utskottet framhålla att arbetsmarknadssituationen i länet för närvarande synes vara förhållandevis gynnsam och att arbetsmarknadsstyrelsen tycks anse det möjligt att lösa de uppkommande omställningsproblemen inom ramen för normala arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Motionärerna framför vidare tanken på att staten skulle direkt engagera sig i livsmedelsindustrin och att en i statlig regi bedriven förädling av jordbruksprodukter skulle igångsättas inom Vara-regionen. För närvarande spelar producent- och konsumentkooperativa företag en viktig roll inom livsmedelsindustrin vid sidan av de privata, medan däremot statliga företag icke är verksamma inom denna bransch. Givetvis är det inte uteslutet, att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella på detta område. Någon särskild utredning därvidlag finner utskottet emellertid icke skäl att förorda. Vad gäller det av motionärerna närmast väckta förslaget om en utredning avseende anläggandet i Vara-regionen av en industri för förädling av jordbruksprodukter synes det vara till fyllest att hänvisa till den av såväl motionärerna som länsstyrelsen i Skaraborgs län omnämnda utredning om utbyggnad av livsmedelsindustrin i länet som pågår i regi av länets näringsråd.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet,
att motionerna I: 311 och II: 378 icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 maj 1966

På bankoutskottets vägnar:

NILS STÄHLE

Närvarande:

från första kammaren: herrar Hilding, Gustaf Henry Hansson, Palm, Rönnerberg*, Lundberg, Larfors och Sten Andersson*;

från andra kammaren: herrar Regnéll*, Börjesson i Glömminge, Bengtsson i Landskrona, Larsson i Umeå*, Ekström i Iggesund, fru Hörnlund, herrar Hyltander och Gustavsson i Ängelholm.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Hilding, Gustaf Henry Hansson, Lundberg, Börjesson* i Glömminge och *Hyltander*, vilka ansett att ur sista stycket i utskottets yttrande den mening bort utgå som lyder: »Givetvis är det inte uteslutet, att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella på detta område.»